



ՍԵՕՓԷ

Այսօրի նահանգին պատմական աշխարհագրութիւնը իր շահեկան կողմերն ալ ունի: Հարկ է ստիպան պատմական ընդհանուր վիճակը պատկերացնել չափաւորութեան սահմանին մէջ: Քաջը Ասիայ այս մասին վրայ պատահած պատմական կարեւոր գէպքերը հարկաւ իրենց օգուտները ունին, մանաւանդ հայերու համար, քանի որ Էրզնէին թելեկալի, առկեկո խորափա (այգեստան) անունով շատ մը բլուրներ ու դաշտեր մինչեւ այսօր կը յիշուին, Տինէրէն մինչեւ Իզմիր, Իզմիրէն մինչեւ Արաշէր գետնում ընդարձակ միջոցներ վրայ: Մինչեւ այսօր աւանդութիւնը կը լինէ թէ Այ-Տողուս լեռը (Տինէր) Արմենիա (Արարատ) լեռն է:

Տինէրի վերեւ կը մտայուի լեռը՝ որուն կողերուն վերեւ կը բարձրանար Երբեմն Բիւրթոս քաղաքը, այն է քաղաքն ուր իսկ հայերն էին: Մարտիկաւ և Ապոլոնի յիշատակը կը պահէ քաղաքը ուրիշ կը թոյնի այսօր Մեծն Մէնտէրէն: Բիւրթոսի քաղաքները անանկ կը հաստատուին թէ ջրէն զեղէն ետքը Այտոլուսի վերեւ տարածուած էր ծխալի գոգին: Բիւզանդիան պատմագիրները հայկական անուններով կը յիշեն շատ մը բլուրներ և վայրեր: Մասնով է Բանսօֆոնի այն յայտնութիւնը որու համեմատ՝ մեր գիտցած պիտի մնայ հաստատուէն բերած են նահանգի պատկերացումները յիշատակին բանական: Սակայն մենք դառնանք Ալեքսանդր:

Փառայապատկ Բրիւն քաղաքին քան զաւելած թանկարժէք քաղաքովը շինուած այս քաղաքին ընկերները, կերակու, սովորութիւնն բրած են ուրիշին փառքերովը պարծնալու: Սակայն ցաւալի ճշմարտութիւնն մըն է: Իսկ անոնք որ կը պարծին իրենց նախնեաց փառքերովը, ցոյց կուտան թէ գոռիկ են առաքնութիւն և յարատեղ եռանդէ: Կախանցի մը միայն կը հանգչի Ալեքսանդր հայ հանգստարարներն ծոցը, 1250-ին վախճանած, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Ալեքսանդր հայը չախորժիր իր նախնեաց փառաւոր յիշատակէն: Ուր են առատաձեռն, բարեբար, լուսաստեղ ամբարներու շատաւորները, նոյն բարեգործութեան գրիւն վրան: 200 տարիներէ հետէ մեծնալու հակամէտ հայ դաշուր մը, այսօր պզտիկցած, եռնալի դարձած է, ինչպէս կըսէր սրամիտ երգիծարան մը:

Այսօր Ալեքսանդր արեւմտեան կողմը կիսաբոլորակ բարձրացած են լայկան, տըլուրազմ լեռնաքիւղներ՝ որոնց վրայ դարերու ծիծաղը կը լուսադծուի: Սամսոն գաղթին տեսած էք: Կարծի ունեցել այդ վեհաշուք աւերակներու ուր մերթ կը բնակէին Դարիացիները, Լիւկիները և Լիւկիացիները: Այս նուիրակն քաղաքին իրաւունքն էր ընտրել ի պատիւ Եկեղեցիի Երբեմնեաց հանգչաններուն նախագահը: Լեւորդոտոս կը պատմէ թէ Ալեքսանդրի նախադրմով մը ձօնեցին Զինուորական պատերազմող զօնաւորներն ի պաշտպանութիւն: Սկիզբաւ կըսէ թէ երկու նաւակայք ունէր քաղաքը: Երբ Արտիս, Լիւզիոյ թագաւորը, տիրեց այս մասին, զարմանքով տեսաւ որ քաղաքական մարտըն:

ՏՐԱՄ ՄԵ ՀԱՐԵՍԻ ՄԵՋ

(5)

Ի՞նչպէս ընել որ վազըր ետ քաշուի: Եթէ կապերէն մէկը միայն խզուէր, աւելորդ կազմածին գոյրը լինցած էր սպասակալէս, որովհետեւ դաշտը, այս առաջին յաջողութենէն քաշալերուած, չափով դաշտը իր ճանիւրը պատկաներուն մէջ միանկէ:

Երբտասարդը, միշտ կըզած գիրքի մէջ, իր աջ բազուկը անցուց ձախ բազուկին տակը՝ անոր ուժ տալու համար: Կը լսէր կազմածքին սղոցումը՝ վազըրն անպարտաս ծնունդն միջոցաւ: Գաղանքին կապը՝ լայնօրէն բացուած՝ իրեն մօտեցած էր: Պահ մը տեսուէին կղզիին և կոկորդին միջև գտաւ տկար տեղ մը որ մէջ մի շարժումով միջոցին ետ կը քաշուէր և կը յառաջանար, յետոյ նորէն ետ կը քաշուէր:

Հող առաքնութիւնը գոյրէ և քանկութիւնը: Կերակու թէ Բիւրթոսի կանգնած Միւնէրիական փառանկ տաճարը ճարտարապետի տեսակէտով գրեւ զօրոյց մըն էր: Մեծիկի գետնաշարժ մը տապալեց այս բոլոր վայելչութիւնները: Այսպէս իրարու վրայ կորսուելու դատապարտուեցան Միւնիւր, Հերաքէա նաւահանգիստները և Լաթիկիս ծովածոցը: Այս վերջին ծովածոցը այսօր ծանոթ է ձկնառատ Պափի շին անունով որ՝ հիւսիսէն հարաւ երկայնութեամբ, 6000 աշխարհադասական մղոն երկարութիւն և 2000 մղոն լայնութիւն ունի:

ՀԱՄԲԵՐ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋԸ

Տէր խորագիր.

Յանուն խօսքի ազատութեան կը խնդրեմ որ բարեհաճէք հրատարակել ներկայ գրութիւնս:

«Դաշնաք» 266 թիւին մէջ Գորտէլիօի Թագ. Խորհրդոյ և նորնորի Հողարար-ձուլեան կողմէ ստորագրուած զարմանալի հերքմանակիր մը, կամ աւելի ճիշդ՝ պաշտպանողական մը կարգադրել:

Մարդ բուական միամիտ ըլլալու է՝ չի տեսնուել համար այսքան վրան բաց կողմնակցութիւն մը: Երբէն ի վեր պաշտօնական մարմիններ ստիպել են պաշտպանել իրենց՝ անձնօրէն զպրօցական պաշտօնակց մը:

Բայց նախ իրար հասկնա՞ք: Պատ. Թաղականութեան և Հողարարութեան ըսածին պէս՝ կարգ մը աւանդ չեն խնդրու աւարկայ եղող տնօրէն-ուսուցչի՝ արարքը քննադատողները, և անկարգ սարձալուքիւն ըսուածը՝ անկեղծ փաստերով հաստատուած իրողութիւն մըն է: Թո՛ղ Թաղականութեան և Հողարարութեան պատուարժան անդամները ծանրութիւն յանձն առնեն անգամ մը հարցնելու կէլիպուրի, Սիլիւստի և Էսիլիէի թագ. պաշտօնական: մարմիններուն և բանիմաց ժողովուրդին՝ թէ ի՞նչ է իրենց կարծիքը Պ. Յ. Գուլուսեանի մասին:

Ճշմարտութիւնը ի՞նչպէս կրնայ վերահաստատուի մեր Պատ. Թաղականութիւնը, քանի որ յայտնի պաշտպանութեան անդամները իր ընտան ցաւալի ուղղութիւնը: Իր պաշտպանալը կրնայ որ և է կերպով ձեռք ձգած ըլլալ ուսուցչական վկայագիր մը. բայց մենք գիտենք թէ ի՞նչ արժէք ունին մի ո՛ր և է Մարդարեանի, Օրմանեանի, Էն-Ի չորհրդէ ձեռք բերուած այդ վկայագիրները:

Բարեւոք պաշտօնավարութեան մասին՝ ձեռնհաս անձեր կարող են աւելին գրել և զպրօցական չըմանին մէջ անցած զարձած անկարգ իրողութիւններ հրապարակել: Արդէն չըմանին բարեկեցիկ անձը՝ ձեռնհաս տակ հրապարական ստորագրող երկու վարժապետները կարող են հաստատուել պաշտպանեալ տնօրէնին խոսքած էնթիկ-նիւրը: Եւ յետոյ, «Գորտէլիօյնակ գիտակից մեծամասնութիւն» ըսուածները ուրիշք էին արդեօք, երբ դաշին տեսան վարժարանի քննական վիճակը. նոյնիսկ:

Շունչը բռնելով սպասեց: Սպասողից կապը աւելի մօտեցաւ: Տկար տեղը հոն էր նորէն: Յանկարծ աջ ձեռքին մէջ ըլլած նա՞ զամուրէն նիզակը մէկ ըմպալի խորութեամբ մխուցցաւ: Կենդանիին մսին մէջ:

Վազըրը ցաւագին մոնչուէն մը տրձակելով՝ գլուխը դէպի ետ քաշեց և թողուց պամպուկ կազմածը: Հինգ մէթը հեռանալէ վերջ՝ գետին ինկաւ: Վազըրեան մը փոռած մնաց: Արեւին հեղեղ մը կարմիր ներկեց աւազը:

Հ.

Կոխը հաւասար կը դառնար մարդուն և անասունին միջև:

Վազըրեան մը դաղար առաւ: Կոխը: Մարդը տարածեց իր ձախ բազուկը: Ծայրայեղօրէն ցաւատանջ դնելուային զեւրում մը աննկարագրելի կերպով կը տանջէր զինքը: Յուշած բազուկը ուժով մը չփնց միւս ձեռքովը՝ նիզակը թողով, ինք կարկել ըլլա՛ր՝ դէմ վազըրեան մը:

այդ պաշտօնական հերքմանակիր ստորագրողները երբ, որ օրը, որ ժամուն գաղին ներկայ եղան քննութիւններուն և համազում գործադրին վարժարանի խաղական վիճակին վրայ:

Սակայն այս հաճի-ազատական կամա-յախանութեան դէմ՝ բողոքող անկարգից վարժարանները չի դադրել, և չափով դադրել իսկի ընել և հրապարակել իր արդար ձայնը, և չի փափաքիր որ ներկայ պայմաններով շարունակուի զեւրում ազգ. երկես վարժարանին յառաջիկայ չըլլանը:

Ապագայ ամէն պատահականութեանց բացարձակ պատասխանատուութիւնը միմիայն Թագ. Խորհրդոյ վրայ կը ծանրանայ: Ասիկա կրնա՞ խցի պարտք մը կատարած ըլլալու համար:

Ան այժմ այսպիսի:

Անկարգից վարժարաններէն Կոլուկ ՍԱՐԳՍԻ Յ. ԽԱՉԱՏՈՒԲԵԱՆ

25 Յունիս, 1910

Գորտէլիօ

ՆՐԱՆՈՒ. ԽԱՐԷ. — Երկարմանալու-թեան կը հրատարակենք սոյն գրութիւնը. կը գարմանալք որ մեր մէջ երբեք չափով վերջնան վարժարանի ու տիրացուի խնդիրները. Գորտէլիօ Թագ. Խորհրդոյ անշուշտ կը փափաքի խնդիրներ չունենալ ու խաղաղ միջնորդութեւնը մը չինել իր վարժարանի զպրօցին չուրջ: Հետեւաբար իր նկատողութեան չը յանձնենք զատու-տուի մը տնօրէն ծագում՝ առած այս ան-պատէն խնդիրը և տարակոյս չունենք թէ նոր տնօրէն ուսուցչի մը գտնելով հա-կատուութիւններու վերջ մը կը դնէ:

ՍՈՎ.ԱՄԱՐՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՍԵԲԱՍՏԱՅԻՈՑ

Իզմիրի մէջ բնակող մեր Սերաստացի ազգայինները շատ զեղեցիկ ու միանգամայն դուրի մտածումը ունեցած են կազմելու Միւնիւր մը՝ օգնելու նպատակով իրենց Սերաստացի հայրենակիցներուն՝ որոնք սկսած են տատալով սովին պատ-ճառաւ տիրող թշուառութեան:

Այս առթիւ, իբր հայ, չենք կրնար անտարբեր մնալ և չի համարել մեր Սերաստացի հայրենակիցներուն ձեռնարկին, երբ Սերաստիոյ նման ունեւոր քաղաքի մը բնակչութիւնը կը տատալի, մէկը թուրքիոյ այն քաղաքներէն որ ամենէն աւելի շատ զարգացում ունեցած է և բն-դունակ ամէն տեսակ օգտակար թիւադր-ութիւններու առջև լայն բանալու իր կրթական, օրհասարական և բարեգործա-կան հաստատութիւնները:

Երբ այս տեսակ աղետ մը կը ճնշէ Սերաստիոյ նահանգին վրայ, չէք կար-ծեր որ միայն Սերաստացիներ վրայ չի ծանրանար հող ու ինտուսի տանկու և նիւթապէս սատարելու պարտականութիւ-նը, այլ մեծակ թափն մըն ալ կըլնայ Իզմիրիներուն, և տարակոյս չունենք թէ Իզմիրի նման քաղաքի մը հայերն, որոնք միշտ լայն կը բանան իրենց քառիները

բազուկը ամբողջովին դուրս քաշել վա-հանէն. կը դիտէր թշնամին՝ անձկութեամբ հարցնելով ինքնիրեն թէ պիտի կրնար արդեօք անխտանջ կերպով կատարել այս շարժումը, բայց բաւականապէս ուժգնա-կի թօթեկով բազուկը՝ դայն զօրացնե-լու համար:

Վազըր ինքզինքը գտնելով՝ իր օրին վրայ կը քալէր իր սովորական գիտցումով, գլուխը կախած, և զեւրում անգլին չըր-ջանակ մը որ հեղեղեալ կը նեղնար: Մեկնելու պահուն քան մէթը հեռու էր մարդէն. երկրորդ չըմանակին՝ հազու չորս մէթը հեռու կը գտնուէր անկէ: Իր յայտ-նի զիտակարութեան էր թշնամին զի-մաղրական ուժը սպասել:

Բայց առ քալը մօտեցաւ. հակառակոր-դին. երեք մէթը, երկու, մէկ, և յան-կարծ ետիկ թափելուն վրայ կայնեցաւ և առջևինները դրաւ վահանին վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընէր ջրատ-ուած գոմէշի մը վրայ յարձակած պահուն՝ իր ճանկերովը գոյն գաւակին կառնելով և միւնիայն առնել անոր գլուխը ջախջա-...

թշուառութեան և տատալանքի առ-անտարբեր և խուլ չափով միան այդ նաւթեան աղաղակներուն:

Սովամարտ Միւնիւր մըն անկար-թիւներ չի սնուցաներ. իր համետ միջ-ներով, շարժական քանի մը գրուէն, էրենքով արդէն կրցած է բաւական նաւթեան հասցնել իր հայրենակիցներու կ'արժէ որ այդ փոքր լուծանքներու մէջ ինչը թափելը բերեն նաեւ Իզմիրիները: Միւնիւր գանձապետ բնարուա-Սերաստացի պատուական հայրենակից Տիար Մարտիրոս Գաւառեան, որու կր-նան իրենց նուէրները յանձնել կամ զրկ-փափաքողները:

Ազգային Անճոխար

Ի Զ Մ Ի Ր

Հինգաբլի իրիկուն Գագ. ժողովը շարժական նկար կազմած է նախագահ-հուլիանը Տեղապահ Հօր և ստեղծա-տուլիանը Յարութիւն էք. Իփիլոսեան ներկայ գտնուած են նաեւ Մարտիկ Տի-Սիմոնեան, Քերոյէ էք. Թօփալեան Գալուստ էք. Փափազեան: Ժողովը գրազած է իր օրակարգի խնդիրները: Ներսէսեան որդասիրաց ընկերութեան անդամներուն հաւաքական ստորագրու-թեամբ (բացի երկու անձ) զիր մը եկա-էր ժողովին, որով կը խնդրուէր լուծ-ներսէսեան ընկերութիւնը, նկատելով արդէն նոյն հաստատութիւնը գոցու-է և հազու քանի մը անգամայն օրըն-կը գտնուին Հօգ. — Որդանալի մօտ: Ժո-ղովը լուծեալ հոշակեց յիշեալ ընկերու-թիւնը և որոշեց պաշտօնագրով մը հա-ղորդել իր այս որոշումը ընկերութեան անդամներուն:

Գարտնալի Ս. Վարդանեան երկուս վարժարանի մրցանակաբաշխութեան և փախման հանդէսը տեղի պիտի ունենա-վազը, կիրակի, կէսօրէն ետքը ժամը 3-ին յիշեալ վարժարանի սրահին մէջ:

— Տիար Բեկիր Փափազեան առջի քաղաքէս դէպի Պոլիս միկնեցաւ՝ զբոս-կան պրոյտ մը կատարելու համար:

Կ. Պ Ո Ւ Ի Ս

Ազգ. Երեւի ժողովը պիտի գումարուէր երէկ՝ դռնիակ, օրակարգ ունենալով մի-թիւններու խնդիրն վերջնական փակումը: Կրկնելով Ս. Կաթողիկոսին հրապարակ-խնդրը, Եւսեպիոսեան կտակային խնդիր-նէ: Տակաւին չենք գիտեր թէ ի՞նչ եղած է ժողովին արդիւնքը, բայց ամէն պարս-գայն մէջ անհեթեթ պիտի ըլլար միթիւն-ներու խնդիրը վիճարանութեան գնել-քանի որ ժողովը նախապէս իր քուէով վերջ տուած է արդէն վիճարանութեան որդեկ թէ Ս. Հայրապետին կողմէին համեմատ-պէ տք է անմիջապէս փակել եկեղեցիները ո՛ր և է բանախօսութեան առջև, թէ ոչ զրկել կողակը վարժութեան՝ մանրամաս-նելու համար թէ ո՛ր կարգի բանախօսու-թիւններ արտօնուած են և ո՛ր կարգի-ները արգիւտած:

Խնդիր:

Պատկուները տեղի տուին ահալի բա-խումին տակ և ա՛յն աստիճան ծոցեան որ հաղել մէկ ըմպալի հեռու կը զլու-նուէին մարդուն վեր արձարացած արմու-կէն: Առանց այս փոքրիկ հեռաւորու-թեան՝ բազուկը և արմուկը ջախջախուած պի տի ըլլային: Յետոյ պամպուկները՝ իրենց ստաճողութեան չնորհիւ՝ իրենց նախկին զլրքը ստացան: Բայց այս նոր յարձա-կումը երկու կողմերուն համար ալ ցա-ւագին աղբիւնքներ ունեցած էր: Մար-դուն ալ ձեռքը այնպիսի ցնցում մը կը-րած էր որ վայրկեան մը կարծեց թէ գատաթիւն բաժնուած փրցուած էր. վաղ-րին թափը մէկ կողմէն միւսը ծակուած էր, որովհետեւ մարդը իր տղատ մնացած ձեռքով պամպուկ նիզակը վահանին գա-գաթին բացուածքէն դուրս մղելով՝ գա-զանին թափը ծակած էր իր զէնքին սուր-ծայրովը:

Կատակի մեղեկանով մը վազըր ետ քաշեց իր թափ: Երկու կողմերեցաւ կենդանիին ճիղին տակ և անոր կէս մա-

ԱՐՏՈՂԱՏԷՐ 7. ՈՍԿՈՒՑԻՍ

